

N.F.S. Grundtvig "Folkelighed og Christendom"

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.25, maj 2025

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på [www.grundtvigsværker.dk](http://www.grundtvigsværker.dk)

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1847 (SJ: 897)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 9

VU *Værker i Udvalg* 5

Teksten er etableret af Steen Tullberg

Punktkommentarer er skrevet af Steen Tullberg, redigeret af

Indledning og tekstredegørelse er skrevet af Steen Tullberg, redigeret af Stine Kysø Pedersen og Krista Stinne Greve Rasmussen

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning dr.theol. Jesper Tang Nielsen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

|A:33|US9:80|VU5:243

## Folkelighed og Christendom.

"*Grundtvigianerne* sammenblande efter deres *Mesters* Exempel, Danskhed, Nordiskhed og Skandinavisme med Christendom, drive ofte et Væsen med det Folkelige og Nationale, som overført paa et helligt Gebeet seer meget betænkeligt ud."

Denne pudsige Berlingsavis-Efterretning om en *Sect*, som jeg, efter Navnet at dømme, skulde staae i Spidsen for, vilde jeg kun smilt ad, naar jeg ikke vidste, der var mange flere end den beskedne Landsbypræst paa Dommersædet over *Bisper* og *Professorer*, saavelsom over *Vartouspræsten*, der finder det meget betænkeligt med min *saakaldte* "Sammenblanding" af *Danskhed* og *Christendom*, men nu, da jeg veed det, og Folk i alt Fald trænger Høit til Oplysning om begge Dele, nu min |A:34| dede Avis-Efterretningen mig om, at jeg, som var nærmest til at give den fornødne Oplysning, dog maaskee har forsømt at gjøre det saa jævnt

og tydeligt, som jeg kunde. Jeg nævner imidlertid med Flid kun *Danskhed* og *Christendom*, thi jeg veed mig fri for nogensinde at have nævnet *Nordiskhed*, end sige den mesopotamiske *Skandinavisme*, i en saadan Forbindelse med *Christendom*, at selv den mest stærblinde Landsbypræst kunde synes, jeg *sammenblandede* dem, og hvad de saakaldte "*Grundtvigianere*" kan have gjort, vedkommer mig saameget mindre, som de er mig aldeles ubekjendte. Til at stifte *Partier* har jeg nemlig aldrig duet, men jeg har heller aldrig prøvet derpaa, fordi Historien tidlig lærde mig, at det gaaer med *Partier*, som med *Salaten* hos *Epik|US9:81tet*, at hvem der ikke vil betale hvad de koster, maa finde sig i at undvære dem, og vilde man derfor, som jeg, gjøre *|VU5:244* sig den Umage at see lidt nærmere til, da skulde man snart finde, at af de *saakaldte* "*Grundtvigianere*" vil den ene rose min Prædiken eller Kirkesang, men laste min Mythologiskhed, Historiskhed og Pæredanskhed, eller dog i det mindste min Blindhed for de gudelige Forsamlings og Missionsselskabernes Ypperlighed, medens den anden vil gjøre omvendt, saa at, om jeg ogsaa havde to halve *Partier*, blev der dog aldrig et heelt af dem. Selv derfor, naar Enkelte rose baade min *Danskhed* og min *Chri|A:35stendom*, bliver Enden dog gierne den Forbeholdenhed, at *Danskheden* naturligviis maa *christnes* før den er værd at Nævne, og det er dog langt fra mine Tanker, saa jeg stræber stedse tydeligere at holde *Danskhed* og *Christendom* ud fra hinanden, vist nok ingenlunde som uforligelige, men dog som saa høist forskiellige, at den ene kun giælder i en Krog af Norden, den anden over hele Verden, den ene giælder kun for en Tid, den anden baade for Tid og Evighed.

Med alt dette vil jeg dog ikke nægte, at jeg jo i min Ungdom nævnede *Danskhed* og *Christendom* saa tit i eet Aandedræt og i saa dunkel en Forbindelse, at man let kunde tænke, jeg paa en eller anden Maade *sammenblandede* dem, og derfor er jeg nærmest til, det bedste jeg kan, at oplyse et Forhold, der ikke blot har været dunkelt for mig, men er det endnu over hele Christenheden, det rette Forhold nemlig mellem *Folkelighed* og *Christendom*.

Hvad nu først det oprindelige Forhold angaaer, da maae vi jo alle vide, at Christendommen, selv i Jødeland, hvor den opstod, end sige da i Hedning-Landene, hvortil den forplantedes, forholdt sig til det *Folkelige*, som en himmelsk Giæst til et jordisk Hjem, hvortil han kom, ei for at lade sig tjene, men for selv at tjene, og skøndt alle Spor deraf, saavidt mueligt, udslettedes i *Præste-Herskabets* (Hierarchiets) Dage, saa vedbliver dog ligefuldt det *oprindelige* Forhold at være det eneste rette og naturlige.

Naar man imidlertid, som vi nuomstunder alle, er kommet vrangt og unaturlig ind i Tanke-Verdenen, da er det Rette og Naturlige sædvanlig det, vi sidst lade vederfares Ret, saa det er efter Omstændighederne rimeligt nok, baade at jeg i min Ungdom selv

tog feil og at jeg i min Alderdom lastes uforskyldt; men da Sagen baade for *Folkene* og for *Christendommen* er af høieste Vigtighed, maa jeg dog in|A:36gen Uleilighed spare, for, |US9:82om mueligt, at gjøre mine Landsmænd og især de *Danske Christne* det ret indlysende, at det oprindelige |VU5:245Forhold er her det eneste Rette, saa, jo mere det er blevet forstyrret, des ivrigere maae vi, til fælles Bedste, arbeide paa dets Fornyelse.

Betænke vi nemlig først, hvordan *Christendommen* er kommet til *Dannemark*, da veed vi jo, det var ikke som en Voldsmand, der sætter Retten i Spydstagen og truer de Folk, han giæster, til at gaae under Aaget, men at det var som en spagfærdig, værgeløs Klosterbroder, der hos *Kongen af Dannemark* udbad sig Tilladelse til at forkynde det glade Budskab om *Frelseren*, født i Bethlehem, og til at christne og døbe dem, der lod sig overtale til at troe paa *Jesus Christus*, og vi veed, at *Kongen af Dannemark* gav ham denne Tilladelse, *ikke* fordi han *selv* var *Christen* eller havde bestemt sig til at blive det, men fordi han fandt at Evangelisten (*Ansgar*) var en hjertensgod, ærlig, oprigtig og trofast Mand, og sluttede saa fra “Svenden til Herren” og fra Evangelisten til Budskabet.<sup>1</sup>

*Christendommens* Stilling i *Dannemark* beroede altsaa oprindelig paa, hvad Indflydelse den ved *Ordet selv* kunde skaffe sig hos det *Danske Folk*, og dersom det havde været Meningen, først at liste sig ind i Riget, og siden, naar man havde faaet en Slump Tilhængere, da at bringe baade *Kongen* og *Folket* under Aaget, da vilde det jo været et lumpent Forræderi, aldeles som Tævens i Fabelen, der tiggede et Hundehus til at lægge sine Hvalpe og, da de var blevet store, trodsede Eiermanden og sagde: tag Huset fra mig og mine Hvalpe, om *du kan*!

Var nu dette virkelig i *Christendommens Aand*, da var det aabenbar ingen god, |A:37men en ond Aand, ligesom Romerskhedens, fiendtlig mod alle Folke-Aander, altsaa mod *Menneske-Aanden* under alle Skikkelser, og især fiendtlig mod *Sandheds-Aanden*, som naturligviis er Guds egen Aand; thi det var jo lumpen *Falskhed* fra først til sidst: Falskhed, som en Voldsmands, der under Fredeligheds og Venskabs Maske, stjæler sig ind i det Land, han vil underkue, og dobbelt Falskhed, fordi Menneskets *gudelige* Forhold, naar det ikke er hjerteligt, er heller ikke sandt, men *falsk*.

At nu hverken *Vold* eller *Falskhed* er i *Christendommens Aand*, det har selv dens Modstandere sædvanlig indrøm|US9:83met og altid, under Mishandlingen af de Christne, *forudsat*; men er det Modsatte, er *Kiærlighed* og *Sandhed* i *Christendommens* |VU5:246Aand, da følger deraf ikke blot, at *den* kan aldrig enten med List eller Vold ville udslutte eller undertrykke nogen *Folkelighed*, men deraf følger ogsaa, at den er meget ilde tjent med, at det gøres i dens Navn, som *Papisterne* unægtelig gjorde det.

Det *Sidste* maae vi her vel lægge Mærke til, thi medens vi *Protestanter* ligefra Begyndelsen har erklæret *Papisternes* sædvanlige Fremgangsmaade med at christne Folk og Riger i Middelalderen, for aldeles *uchristelig*, saa har vi dog lige indtil nu bildt os ind, at *hvor* det nu engang var skedd, hvor et Folk med List eller Vold engang var bragt til at *lade*, som det heelt og holdent var indtaget og giennemtrængt af Christendommen, *der* var det ikke blot tilladeligt men nødvendigt med *Magt* at vedligeholde det paatvungne eller paalistede *christelige Skin*.

Først da, naar vi indseer, at dette christelige Skin er Hverken til Gavn for *Folket* eller for *Christendommen*, men til største Skade for *Begge*, først da kan vi stræbe paany at sætte Christendommen og Folket i det *fri* Forhold til hinanden, som hos *os* var det oprinde<sup>A:38</sup>lige, og som vi maae tilstaae burde været det allevegne, hvor Christendommen kom hen.

Den nemmeste Maade at komme til denne Indsigt paa, er nu at stirre vist paa *Christendommen* og overbevise sig om, at den ingenlunde, som *Papisterne* meende, er en ny *Guds-Lov*, der vil *beherske* hele *Verden*, ligesom *Mose-Loven* beherskede *Jødeland*; men at den er et himmelsk *Evangelium*, et mageløs godt *Tilbud*, som *tjener* til alle deres, men ogsaa *kun* til *deres*, Fred, der godvillig *troende* modtage det. Dette er den gienneste Vei til at finde al muelig Anvendelse af Tvang eller andre verdslige Midler i *Christendommens* Sag skadelig paa begge Sider, da de Vantroer naturligviis ei har mindste Gavn af Evangeliet, og bestyrkes nødvendig i deres Mistanke og Nag til det, jo mere man stræber at paatvinge eller paaliste dem det, som en stor Skat og Herlighed.

Giensti bliver imidlertid, ogsaa her, efter Ordsproget, let Glipsti, thi man kan baade indrømme og indsee, at *Christendommen*, som et *Evangelium*, naturligviis kun nytter dem, der godvillig modtage den, og maatte for sin egen Skyld ønske al Tvang borte, og man kan dog indbilde sig, at *Christendom*<sup>US9:84</sup>men fører en *Guds-Lov* med sig, der skal holde de Vantroer i Tømme, som ikke vil modtage Evangeliet.

<sup>VU5:247</sup>Vist nok kan man ogsaa bevise, at denne Undskyldning, hvormed *Protestanterne* har søgt at besmykke den *Aands-Trældom*, de selv baade fordømde og berømde, var kun en tom udflugt, da det jo netop var *Troen* paa *Jesus Christus* og hans *Evangelium*, man vilde paatvinge Folk, netop Bekiendelsen af den Tro, de ikke havde, man aftvang de Vantroer; men det faaer dog ingen ret Art med vor Afsky for den saakaldte "*herskende Kirke*," førend vi indseer, at enten det er *Lov* eller *Evangelium*, der fremtræder som *guddommelig Aabenbaring*, da beroer saavel dens Sand<sup>A:39</sup>hed som dens Gavnlighed derpaa, at den sætter sig i et *frit* Forhold til Menneskens Børn, da ethvert andet *Troes-Forhold* er *grundfalsk*, altsaa *vederstyggeligt* for den *sande Gud* og *utaaleligt*

for det *sanddru* Menneske.

Dette og dette alene slaar Hoved paa Sømmet, thi kun derved afskiæres alle muelige Udflugter, saa naar man vil forsvare eller undskylde Aands-Trældom enten med Aabenbaringens *misbrugte* Historie, eller med Aands-Trældommens *indbildte* Gavnlighed under visse Omstændigheder, da behøver vi ikke at indlade os i en uendelig Tvist derom, men kun at vise, at har nogen saakaldt *guddommelig* Aabenbaring selv sat sig i et tyrannisk og slavisk Forhold til Menneskene, da har den derved selv beviist sin *Uægthed*, og at, hvormeget verdsligt Gavn man end kan have havt af Løgn og Falskhed i Salighedens Sag, saa bliver det dog lige vist, at det ikke nytter et Menneske at vinde al Verden, naar han taber *sig selv* i Løgnens og Falskhedens bundløse Afgrund.

At der er dem, som heller ikke vil ændse dette Beviis, det veed vi nok, fordi der, desværre, er dem, der, ligesom *Pilatus*, i aandelige Ting slet ikke bryder sig om *Sandhed*, men Hovedsagen er her, som sagt, at alle *Christne* og nærmest *Danske Christne*, komme til den Indsigt, at *Aands-Trældom* i Salighedens Sag er under alle muelige Omstændigheder ligesaa *uchristelig* og *ugudelig* som den er *umenneskelig*, thi naar kun de *Christne* allevegne i denne Henseende gjør fælles Sag med *Natur-Menneskene*, da vil *Christendom* og *Folkelighed* allevegne og allersnarest i Dannemark paany komme i deres oprindelige, fri, eneste rette og naturlige Forhold.

Det er nemlig ikke blot sagt saa tit, men har viist sig saa |US9:85 klart, at man kun gjør sig til Latter ved at nægte det, at *Folkeligheden* |VU5:248i |A:40vore Dage vaagner trindt i *Christenheden* og stræber med mere eller mindre Lys og Kraft at gjøre sig giældende mod alt det *Fremmede*, der enten for Øieblikket behersker den eller truer med at gjøre det, og derved staaer Christendommen vist nok *tilsyneladende* Fare for at tabe hele sin Indflydelse paa Folkene, men naar det klarer sig, at *Christendommen*, langt fra at eftertrakte nogensomhelst Aands-Trældom, inderlig afskyer og af al Magt bekæmper den, og langt fra at ville undertrykke *Folkeligheden*, selv har vakt og vil opelske den, see, da maatte Folkene jo være vanvittige, om de forskiød en Bundsforvandt mod alt *fremmed Herskab*, hvis mageløse Kraft Tiderne bevidne, eller misundte den englemilde Røst, der kun vil gjøre Godt, hvad Indflydelse, Folk godvillig skiænke den. I det mindste hvad *Dannemark* angaaer, er jeg da vis paa, at Christendommen, ved paa alle muelige Maader at fremme Aands-Friheden og tjene Folkeligheden, vil vinde større Ærbødighed og mere Indflydelse end den nogensinde før har havt, og det ingenlunde blot fordi den derved erhverver sig en glimrende Fortjeneste af den paa saamange Maader undertrykte, seipinte og hardtad dræbte *Folkelighed*, men især fordi Aands-Frihed og

Folkelighed er hvad Christendommen, for at virke i sin Aand, enten maa forefinde eller, hvis de fattes, skabe dem.

Dette var da ogsaa, hvad der *dunkelt* svævede for det Sextende Aarhundredes *Reformatorer*, da de fremfor Alt hjalp Folkene til at afkaste det *fremmede* Aag, som Paven og hans Geistlighed, under det *falske* Navn af Christi Statholdere, havde paalagt dem i Christendommens Navn, og da de indførte *Folkenes Modersmaal* i Kirken, som Betingelsen for den *sande* Christendoms levende Indflydelse; thi derfor lovsynges jo Reformatorerne endnu som Folke-Helte og Halvguder selv af dem, der slet ikke ynde eller vil tilegne sig *Refor***A:41***matorernes Christendom*. Det Nittende Aarhundredes Reformatorer behøve da kun med den stegne Oplysning at træde i deres store Forgængeres Spor, saa er de visse paa baade at aabne Christendommen en langt frugtbarere Virkekreds, og at gjøre sig høit fortjente af Folkene, enten disse saa vil være Christne eller ikke, hvad nødvendig maa overlades til enhvers eget Hjerte, men kan kun afgiøres, naar *Menneske-Naturen* og *Christendommen* levende mødes i fri Vexel-Virkning.

**US9:86** Jeg veed det meget godt, at mange statskirkelige Orthodoxer anseer Aands-Friheden, og mange saakaldte Hellige Menneske-Naturen for **VU5:249** Noget, *Christendommen* nødvendig maa bekæmpe, men det kommer da aabenbar af, at de slet ikke kiende *levende* Christendom og den *Aand*, som gjør *levende*, men gjør sig et ligesaa *aandløst*, som *unaturligt* Begreb om begge Dele; thi ellers maatte de jo vide, hvad hvert *levende* Menneske veed, at *Troen* er endnu en langt *friere* Sag end *Tankerne*, og at hvem der ikke *naturlig* har Tro paa Gud og lyst til det evige Liv, har heller ikke Øie for Evangeliet om *Guds Søn* med det *evige Livs* Ord, saa at hvor Christendommen skal virke velgiørende, maa den, som sagt, enten forefinde Aands-Frihed og Folkelighed, eller den maa fremkalde dem.

Vistnok er der dem, som vil indrømme, at baade Aandsfrihed og Menneskelighed maa findes, hvor Christendommen skal kunne virke velgiørende, men som dog nægte, at det Samme giælder om *Folkeligheden*, men det kommer da af, at de tænke sig Menneskeligheden i Himlen eller i Luften, *ikke* paa *Jorden*, thi paa Jorden finder man aldrig Menneskelighed uden Folkelighed, hvad enten saa, som sædvanlig, Folkeligheden indslutter Menneskeligheden, eller, som hos *Jesus Christus*, Menneskeligheden indslutter Folkeligheden i sig.

Betragter vi saaledes først den *Ebraiske* **A:42** og *Israelitiske* Folkelighed, som staaer os langt klarere for Øine end vor egen, fordi alle vore Præster har præket og vore bedste Børnebøger handlet om *den*, da seer vi let, at Alting i *Jødeland* var indrettet til at vedligeholde og styrke Folkeligheden, og at, da den desuagtet var nedsunket i Døds-Dvale, vakdes den ved *Johannes* den Døber

vidunderlig paany, før *Christus* kom; thi han vendte jo “Børnenes Hjerter til *Fædrene* og *Forældrenes* til *Børnene*,” for at bane Herren Vei og fremstille ham et “velberedt Folk.”

Betragter vi dernæst den *Danske Folkelighed*, som vel, fordi Ingen i mange Aarhundreder har taget sig af den, kun svæver meget dunkelt for os, men som vi dog kan kiende bedst, fordi vi af Naturen har den i os, da maae vi nødvendig finde, at al den herskende *Ligegyldighed* for *aandelige* Ting, Blindheden for Aandens Verden og Døvheden for alle de Basuner som ryste den, Kiendsgierninger som ikke blot de nidkiære Præster men alle opvakte Hoveder jamre sig over, de finde deres Forklaring i Mangelen paa *levende* Folkelighed, som er *aandelig Folke-Død*, saa hvad der af *Danskheden* [\[US9:87\]](#) endnu er ilive, ligner paa et Haar den trøstesløse Enke ved Nains Port, som følger sin eenbaarne Søn til Graven.

[\[VU5:250\]](#) Under disse Omstændigheder at tale til det *Danske Folk* om *Livet* i *Christus*, som med Nødvendighed er den eneste *levende Christendom*, er naturligvis unyttigt, og naar vi desuagtet gjør det, da mærker vi godt det er, som om vor *Mester* vilde gjort, hvad han dog ingenlunde gjorde, talt til den *døde Ungersvend* paa Baaren om Veien til det *evige Liv*, saa *kan og vil* vi gjøre noget i *Herrens Navn*, da maae vi allerførst, som han, *ynkes* inderlig over det sørgelige Dødsfald, sige til Enken: græd ikke! og til Ungersvenden: stat op! thi hvor enten det *timelige Liv fattes* eller er under dyb Hjertesorg kun til [\[A:43\]](#) Byrde, der er Talen om det *evige Liv*, naar den ikke bliver til Spot, dog nødvendig til Unytte.

Om vi nu end slet ikke kunde forstaae, *hvorfor* det er saa, saa blev det jo ligefuldt ved at være, som det er, saa at i det mindste den *Danske Folkeligheds Død* er Folkets *aandelige Død*, der maa helbredes ved Folkelighedens Opreisning, førend der, uden som hen i Veiret, kan tales til og med Folket om *levende Christelighed*, og *andet* er det jo dog vel ikke, jeg paastaaer, *anderledes* har jeg bestemt ikke i mange Aar sammenblandet *Danskhed* og *Christendom*. For min *Ungdom* vil jeg derimod i denne Henseende ikke svare, thi da drømde jeg rigtignok, at man kunde og skulde *først* blive en *levende Christen* og saa tillige en *Dannemand*, men selv da gik Naturen hos mig over Optugtelsen, saa jeg anvendte endel af mine fyrgste *Præste-Aar* paa at *fordanske* de gamle Krøniker og Bjovulfs-Drapen, som vel ikke kunde opvække Folkeligheden fra de Døde, men stiledede dog aabenbar derpaa, og kunde dog endnu mindre gjøre Folk til *Christne*.

Grunden til, at et Folk maa *levende* være *sig selv* bevidst, før det nytter nogen anden Aand end deres egen at tale til dem, er for Resten den samme, som gjør at *Mennesket* maa være *sig selv* bevidst, før det nytter at tale til ham om, hvad han, *som Menneske*, har eller fattes, hvilken Fare, han løber for sig selv, og hvilket Redningsmiddel, der gives, thi vi veed jo dog vel alle, at hvad der

*naturlig* hæver Menneske-Livet over Dyre-Livet, er *Ordet*, hvorved *Aandens* Verden oplader sig for os, og det *Nærværende* bliver os blot en Overgang fra det *Forrige* uden Dages Begyndelse, til det *Følgende* uden Aars Ende, saa vi staae midt i en os indbegribende og derfor nødvendig os ubegribelig *Evighed*. Ligesom det nu kun er [|US9:88](#)paa *Modersmaalet* [|A:44](#)Ordet om det *Usynlige* [|VU5:251](#)faaer *Liv* og *Kraft* for os, saaledes beroer vort *levende* Forhold til Fortid og Fremtid i det *Hele* paa Følelsen af vor inderlige Sammenhæng med vore *Forældre* og vore *Efterkommere*, saa det er nødvendigt i *Dannemark* og allevegne, ligesom i *Jødeland*, at skal *Guds-Ordet* finde et *velberedt Folk*, da maa et *folkeligt* Ord paa *Modersmaalet* først have vendt *Børnenes* Hjerter til *Fædrene* og *Forældrenes* til *Børnene*, saa de føle, at *Døden* under alle Skikkelser er deres, er Menneskets Arvefiende, og at *Han* er den eneste rette Frelser, som kan og vil skænke os det *evige Liv*.

At nu alt dette for mangel "Landsbypræst" ja selv for mangel Bisp, kan see "meget betænkeligt ud," det kan jeg godt forstaae, thi det er for mig selv en meget betænkelig Sag, hvorvidt Nogen af os vil findes dygtig til i Herrens Navn at opvække Døde, men, som sagt, selv den stærblindeste Landsbypræst skulde dog kunne see, at jeg *sammenblander* netop *ikke* Danskhed og Christendom, men skiller dem skarpere og tydeligere ad end det er skedt ved nogen Pen hidtildags, og at naar jeg vil have *Folke-Skolen* til at være udelukkende *Dansk*, da er det ingenlunde fordi jeg tænker, *Danskheden* kan enten gjøre os alvidende eller salige, men blot, fordi *først* maa vi være *Danske*, ligesom alle Mennesker *først* maae være *levende*, førend det nytter at tale til dem enten om det *timelige* eller om det *evige Liv*. Hvem der helst vil tale til og med de Døde, misunder jeg paa ingen Maade enten Fornøielsen, han har deraf, eller Æren, han vinder derved, men jeg gientager, hvad jeg før har sagt, at et af to, vil jeg dog heller tale med *levende* Røvere end med *døde* Helgene, thi hine kan dog muelig besinde og omvende sig, men disse kan slet ingen Ting.

N. F. S. Grundtvig.